CZU: 334.7:005.332.3(478) https://doi.org/10.59295/dnwe2025.60

CLUSTERIZATION – MYTH OR REALITY FOR STRENGTHENING THE VALUE CHAIN AND DEVELOPING THE ECOSYSTEM

Daniela DASCALIUC
Moldova State University, 60 Alexe Mateevici, Chisinau, Republic of Moldova
daniela.dascaliuc@usm.md
ORCID iD: 0000-0002-6056-4743

Purpose of the article. *In the context of European integration and alignment with international standards, entrepreneurship plays the role of a catalyst for the national economy. Aligning the activities of local entrepreneurs with the requirements of the European Union imposes new rules and demands, which can only be achieved through change. This change targets both the macroeconomic system and individual sectors or entities. Strengthening entrepreneurial capacities and fostering partnerships represent the path to success, contributing to sustainable and durable economic growth, creating added value, and ensuring the functionality of the ecosystem. The main objective of the research is to identify the strengths and obstacles in the clustering process of local entrepreneurs from various sectors of the national economy, as well as their contribution to strengthening the value chain. The scientific methods used include analysis and synthesis, induction and deduction, as well as the historical and logical approaches. The results obtained will reflect the level of maturity of entrepreneurs in the Republic of Moldova regarding collaboration and value chain consolidation through the creation of new products and services.*

Methodology *includes theoretical concepts in the field of sustainable public procurement, as well as various techniques: analysis, synthesis, induction, deduction, the complex and systemic methodological approach of contemporary economic concepts, tabular and graphic represented.*

Originality. *The originality of this article lies in addressing the challenges faced by entrepreneurs in the Republic of Moldova and in identifying ways of collaboration and partnership through the creation of clusters. The latter aim to generate synergy for strengthening the value chain, increasing the competitiveness of local products and services, and ensuring an ecosystem that fosters sustainable development.*

Keywords*: cluster, entrepreneurial activity, ecosystem, value chain.*
JEL Classifications: L26, O18, R11

INTRODUCERE

Prezenta lucrare prezintă o analiză a rolului clusterelor în dezvoltarea ecosistemului antreprenorial al Republicii Moldova și modalitățile de asociere, interconectare ale micilor antreprenori din industrii înrudite cu scopul creării lanțului valoric.

Actualmente, în țările industrial dezvoltate, clusterele sunt prezentate ca un ecosistem al performanței economice, producătoare de plus valoare și inovare. Prin sistemul clusterelor se contribuie la sinergia ecosistemului, creșterea competitivității produselor și serviciilor și îmbunătățirea condițiilor de muncă.

La nivel național, dezvoltarea clusterelor, urmărește integrarea antreprenoriatului autohton în circuitul economic internațional, majorarea volumului exporturilor și crearea de noi parteneriate. Pentru a elucida aceste aspecte privind oportunitatea asocierii întreprinderilor cu scopul de a beneficia de diverse facilități și a asigura lanțul valoric la produsele autohtone, vom elucida în continuare provocările și impedimentele cu care se confruntă.

MATERIALE ȘI METODE

Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodelor de cercetare empirică, sistemică și analitică. Baza informațională necesară analizei a fost redată de rapoartele Biroului de Statistică din Republica Moldova și informațiile privind implementarea Proiectului ”Piețe reziliente și incluzive în Moldova” implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Datele colectate au fost supuse analizei statistice, transpuse în formă grafică. În baza rezultatelor cercetării au fost formulate concluziile de rigoare.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Guvernele din întreaga lume acordă o importanță tot mai sporită clusterelor, atribuindu-le rolul de catalizatori ai creșterii economice și ai inovării. Acestea sunt privite ca instrumente eficiente de politică publică pentru susținerea dezvoltării antreprenoriale și regionale (United Nations Development Programme, 2024).

Clusterele, privite sub aspectul multitudinii etimologice, sunt caracterizate printr-o asociere a mai multor companii, organizații și instituții independente, concentrate într-o zonă geografică sau regiune, care intenționează să contribuie la fabricarea unor produse similare cu scopul de a deveni mai competitivi pentru a penetra noi piețe și ocupa o nișă mai mare. Actualmente, clusterele sunt subiectul unei întregi serii de documente emise de instituții de talie mondială și națională, iar pe baza experienței numeroase, autoritățile promovează ideea că datorită clusterelor competitivitatea crește, forța de muncă se specializează, companiile și economiile regionale se dezvoltă.

Actorii principali ai unui cluster sunt:

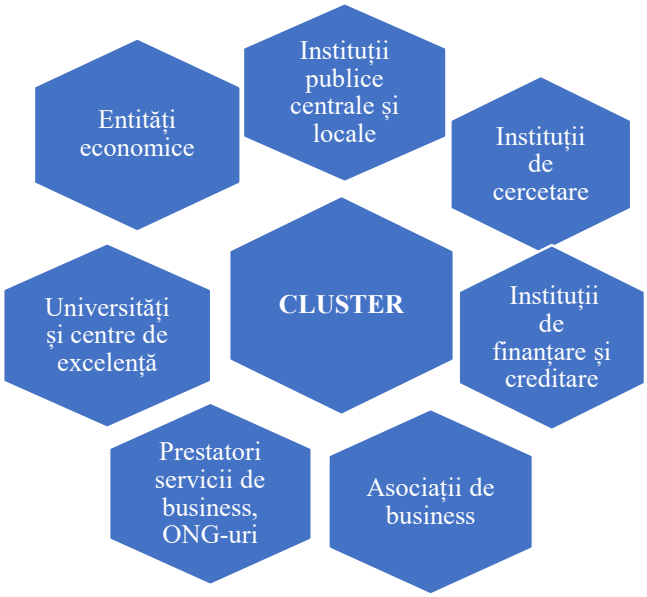

Figura 1. **Actorii clusterului.**

Sursa: *elaborată de autor pe baza Tornea (2016).*

Asocierea actorilor și conlucrarea strânsă ale acestora în vederea obținerii produselor sau prestării de servicii de calitate superioară, conduce la crearea clusterului. Clusterele permit concentrarea strategică a resurselor și finanțărilor în sectoare cu potențial ridicat de dezvoltare, generând efecte pozitive care se extind dincolo de granițele locale sau domeniile vizate inițial.

Crearea și dezvoltarea clusterelor într-o regiune, implică o serie de avantaje, precum:

- creșterea eficienței și productivității, prin concentrarea geografică a actorilor economici, se reduce costul transportului și al logisticii, iar accesul la resurse și la informații devine mai rapid și mai eficient;
- coordonarea mai bună și reducerea timpului de răspuns în procesul de producție;
- favorizarea schimbul de idei și inovații, datorită proximității între companii și instituții de cercetare, iar ca rezultat se stimulează dezvoltarea de noi produse și servicii;
- creșterea competitivității și crearea de noi oportunități, datorită accesului la rețeaua de parteneri și competitori, se poate contribui la formarea unui ecosistem de afaceri mai robust, iar extinderea lanțului valoric poate duce la creșterea competitivității regionale și naționale pe plan global;
- crearea de sinergii prin cooperarea în domenii precum cercetare-dezvoltare, marketing, distribuție și resurse umane, iar ca rezultat se reduce redundanțele și se contribuie la specializarea fiecărei părți, ceea ce îmbunătățește eficiența generală a lanțului valoric;

- asigurarea sustenabilității și adaptabilității la schimbările pieței și ajustarea mai rapidă la noile modele de afaceri;
- asocierea actorilor economici într-un cluster poate sprijini implementarea de soluții durabile și inovative pentru a răspunde provocărilor globale, precum schimbările climatice sau tranziția la energie verde.

Practicile de succes, arată că aceste structuri pot deveni adevărate ecosisteme de competitivitate, în care întreprinderile își consolidează avantajele și contribuie la prosperitatea economică a comunităților. Crearea de clustere are un impact semnificativ asupra lanțului valoric, contribuind la îmbunătățirea eficienței, inovației și competitivității într-o industrie sau regiune.

Conceptul de lanț valoric ca instrument analitic fundamental pentru identificarea surselor de avantaj competitiv a fost introdus de Michael Porter (Leucuța, 2019). El a detaliat structura acestui concept, modalitățile de utilizare concretă a acestuia, precum și limitările sale. Lanțul valoric poate fi analizat nu doar din perspectiva cantitativă (structura sa componentă – verigile lanțului valoric), ci și din unghiul calitativ, respectiv contribuția fiecărei verigi la crearea valorii adăugate, inclusiv și eventualele aporturi ale clusterelor asupra industrializării economiei. În acest sens, vom încerca să concretizăm aspectele distinctive ale lanțului valoric și rolul clusterelor în asigurarea dezvoltării industriale și creării unui ecosistem durabil.

Potrivit etimologiei lanțului valoric, este necesar ca fiecare întreprindere să dezvolte un lanț valoric complet pentru întreaga industrie, segmentând lanțul total în surse detaliate de valoare economică. Metoda lanțului valoric reprezintă o prezentare grafică a componentelor sale, de la materia primă până la produsul finit, evidențiind activitățile strategice esențiale pentru a înțelege comportamentul costurilor și sursele diferențierii. Prin metodele de analiză și calcul, este posibilă cuantificarea valorii economice create la fiecare etapă, identificarea costurilor, veniturilor și activelor asociate fiecărei activități. Totodată, utilizarea lanțului valoric ca instrument de analiză strategică a valorii adăugate prezintă o serie dezavantaje semnificative:

- Impune managementului o analiză profundă și cuprinzătoare a situației industriei în care operează compania, precum și a propriei situații economice;
- Analiza strategică a valorii adăugate, care constituie esența lanțului valoric, obligă managementul să descompună activitatea globală a firmei în componente, în funcție de contribuția lor la crearea de valoare;
- Analiza detaliată a activităților și valorii adăugate, urmărind cum se formează aceasta pe baza activităților delimitate, reprezintă calea cea mai eficientă de identificare a surselor de cheltuieli, de evidențiere a cheltuielilor iraționale și de dezvoltare a soluțiilor pentru reducerea costurilor, consolidând astfel avantajul competitiv prin costuri.

Clusterele, în condiții de stagnare economică pot constitui catalizatorul dezvoltării industriale. În această ordine de idei, în continuare vom încerca să facem o legătură dintre situația economică a Republicii Moldova din ultimii ani și oportunitățile de revitalizare a industriei prin intermediul clusterelor.

Potrivit Programului Național de Dezvoltare Industrială pentru anii 2024 – 2028 (Government of the Republic of Moldova, 2024b), pe parcursul tranziției economiei Republicii Moldova de la proclamarea independenței, se atestă un proces de dezindustrializare acut, fenomen numit în teoria economică neoclasică dezindustrializare prematură – pierderea locurilor de muncă din sectorul industrial premerge și/sau nu este însoțită de creșterea PIB-ului pe cap de locuitor. Astfel, în timp ce dezindustrializarea este înțeleasă drept un proces inevitabil pentru economiile euroatlantice dezvoltate, unde reducerea ponderii industriei în producția totală este determinată de creșterea angajărilor în sectorul serviciilor cu înaltă calificare, în Republica Moldova, între 1991 și 2024 ponderea industriei în PIB a scăzut de la 40% până la 10,1%. Totodată ponderea industriei în ocuparea totală din sectorul real, la fel are tendința de diminuare ca rezultat al scăderii volumului industriei prelucrătoare, atingând pragul de 22,2% în anul 2023 (Garaz, 2024), în timp ce forța de muncă continuă să emigreze în afara țării.

Este de menționat că parcursul sectorului industrial, precum și celorlalte ramuri ale economiei, timp de peste trei decenii, au fost perturbate de diverse crize, embargouri, stagnări impulsionate de lipsa forței de muncă calificată sau resurse naturale și financiare.

Potrivit datelor publicate în anuarele statistice ale Republicii Moldova, în ultimii ani se observă o dinamică descrescătoare a ponderii volumului industriei în total PIB.

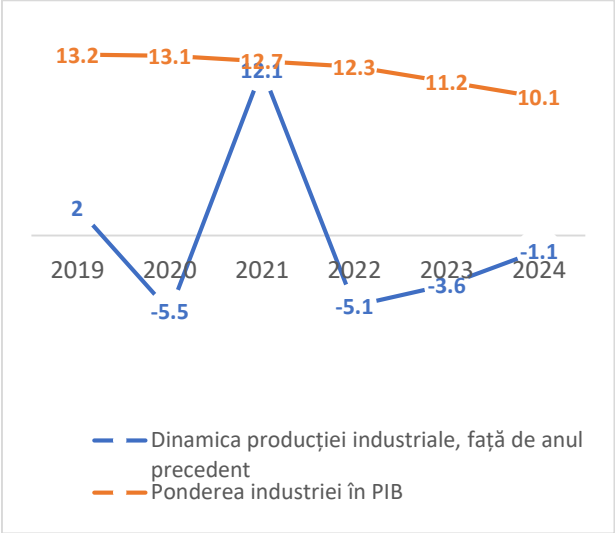

Figura 1. Ponderea industriei în PIB, % și dinamica producției industriale în anii 2019-2024.

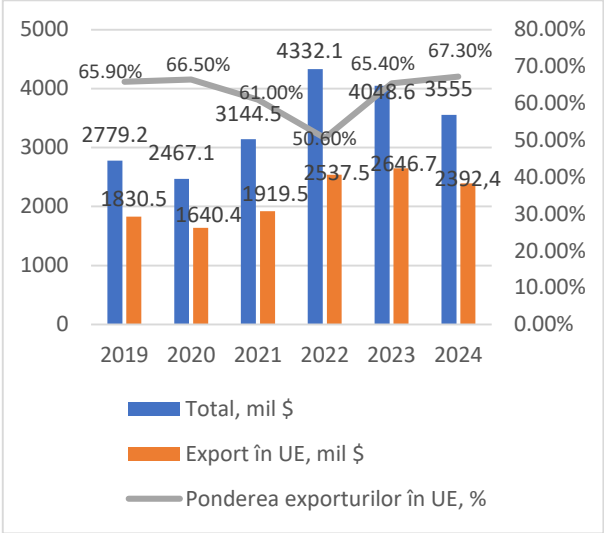

Figura 2. Valoarea exporturilor industriale totale și ponderea exporturilor către UE, mii USD, anii 2019-2024.

Sursa: *Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.*

Deși observăm că în ultimii doi ani se atestă o diminuare a ponderii producției industriale în total PIB cu 1,1 p.p. anual, totuși dinamica producției industriale este în creștere cu 1,5 p.p. în 2023 față de anul 2022 și cu 2,5 p.p. în 2024 față de anul 2023. Trendul descrescător al producției industriale se observă și în totalul exporturilor, care în 2024 a fost cu 493,6 milioane USD mai mic față de anul 2023. Totodată putem remarca că valoarea producției industriale exportată în țările UE, în anul 2023 înregistrează o creștere cu 4,3% față de 2022, care în valoare absolută constituie 109151 mii USD, iar dacă facem referire la anul 2019, această creștere este de 44,58%, sau cu 816112 mii USD mai mult, însă în anul 2024, volumul exporturilor în UE comparativ cu anul 2023 s-a diminuat cu 254,1 milioane USD, deținând o pondere de 67,3% în total exporturi. Este de menționat că deși în ultimii ani volumul producției exportate în țările UE s-a majorat cu aproximativ 70% față de acum 5 ani, totuși, sectorul industrial din Republica Moldova este slab dezvoltat.

Totodată, în baza informațiilor furnizate de Biroul Național de Statistică observăm că numărul întreprinderilor implicate în domeniul industrial are o tendință de creștere ușoară cu 169 întreprinderi în anul 2024 față de anul 2023, constituind 5178 unități economice [15]. Conform celor relatate, putem deduce că și numărul întreprinderilor producătoare, care ar desfășura întregul ciclu este destul de modest, iar elaborarea unui lanț valoric nu este un proces simplu, ci unul complex, care implică costuri. Acesta presupune depășirea unor provocări, cum ar fi calcularea valorii (venitului) produselor intermediare, separarea factorilor de cost, identificarea conexiunilor dintre activități, calcularea marjelor furnizorilor și ale consumatorilor și, în final, construirea structurilor de cost ale concurenților.

În această ordine de idei, necesitatea dezvoltării unui lanț valoric integrat la nivel de cluster devine evidentă, mai ales în sectoare care pot fi dezvoltate la noi în țară și au un potențial de creștere în viitor. Statul prin politicile sale și direcțiile vectoriale de dezvoltare a încercat să promoveze asocierea mai multor entități în vederea creării de produse finite care vor implica întreg procesul lanțului valoric. Respectiv, în anul 2012, a fost elaborată Concepția Dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova, publicată în 13.09.2013 prin Hotărârea de Guvern nr.685, conform căreia urma să fie implementat pe larg mecanismul de clusterizare a celor mai strategice ramuri ale economiei, bazate pe utilizarea tehnologiilor moderne, scientointensive şi care să reprezinte centre de integrare industrială (de producere) a întreprinderilor mici şi

mijlocii. De asemenea au fost elaborate acte legislative și o serie de documente de politici de dezvoltare a Republicii Moldova, precum:

- Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”;
- Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova;
- Legea Nr. 179 din 21.07.2016, cu privire la întreprinderile mici și mijlocii;
- Programul cadru pe țară pentru dezvoltarea industrială incluzivă și durabilă a Republicii Moldova;
- Planului național de acțiuni privind realizarea criteriilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și privind implementarea Acordului de Asociere RM – UE pentru anii 2023 – 2027
- Planul Național de dezvoltare pentru anii 2025 -2027.

Potrivit acestor documente sunt prevăzute unele facilități pentru crearea și dezvoltarea clusterelor, inclusiv și suport financiar din partea statului, prin intermediul programelor de Stat de susținere a IMM-lor. În acest sens în anul 2018 cu suportul statului, prin intermediul Organizației pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (actualmente Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului) au fost create primele 2 clustere – în Soroca, specializat în industria Textilă și Clusterul Creativ din Cahul.

Pe parcursul ultimilor ani, cu suportul guvernului Elveției și Uniuni Europene, prin intermediul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD Moldova), au fost create mai multe clustere, care au misiunea de a asigura reziliență economică, dezvoltare regională, inovare și de a crea plus valoare prin asigurarea lanțului valoric etc. Prin intermediul PNUD și partenerilor săi au fost alocate 4,8 milioane USD, pentru crearea și dezvoltarea a 17 clustere din domeniul turismului, horticulturii, apiculturii, zootehniei, viticulturii, vinificației, mobilei, pomușoarelor și textilelor (United Nations Development Programme, 2024).

Unul din aceste clustere, creat în 2023 este micro-clusterul de plante medicinale și aromate ”Herbafruct” specializat în cultivarea și procesarea plantelor medicinale și aromatice, localizat în microregiunea raioanelor Nisporeni, Ungheni, Strășeni, Hâncești. În componența acestui micro-cluster au fost incluși inițial:

- 9 întreprinderi, specializate în cultivarea și procesarea plantelor medicinale și aromatice;
- 2 agenți economici care dețin pepiniere;
- 12 agenți economici specializați în cultivarea plantelor medicinale și aromatice;
- 13 entități ale administrației publice locale;
- 4 entități administrative cu funcții regulatorii;
- 5 entități de educare-cercetare-dezvoltare
- 4 entități asociative (organizații non guvernamentale) (United Nations Development Programme, 2024).

În vederea asigurării lanțului valoric și creării de produse noi destinate exportului, pe parcursul perioadei decembrie 2022-noiembrie 2023, au fost finanțate 9 entități economice, care au obținut grant în valoare totală de 435 mii USD, suport tehnic și consultativ. Aceste 9 entități economice și-au dezvoltat capacitățile de producție prin achiziția de utilaje de păstrare, prelucrare și procesare, au automatizat procesul de producere, au digitalizat procesul operațional de activitate, și-au extins gama de plante medicinale și aromatice și suprafețele plantate, etc.

Principalele rezultate privind activitatea micro-clusterului ”Herbafruct” se prezintă astfel:

- Au fost create circa 50 locuri noi de muncă;
- S-a majorat cifra de afaceri cu circa 13,2 mii MDL;
- Cultivate noi specii de plante și pomușoare;
- Penetrate 5 piețe de desfacere externe noi;
- Semnate acorduri de colaborare cu clustere înfrățite din România și Polonia;

- Participarea la târguri și expoziții naționale și la expoziții internaționale din Turcia, Germania, Italia și România;

Suport în gestionarea eficientă a afacerii, instruire, mentorat și ghidare .

Este de menționat că pe parcursul anului 2025 membrii acestui cluster vor mai beneficia de suport financiar în valoare de 5000 USD pentru pregătirea către export (certificare, autorizare, standardizare).

Deși aportul statului și suportul din partea Uniunii Europene și a partenerilor pentru dezvoltarea și crearea clusterelor este incontestabil, în baza activității acestui micro-cluster și a provocărilor cu care se confruntă membrii acestuia, dar care de fapt sunt comune și pentru celelalte clustere create în țara noastră, totuși trebuie să menționăm că cadrul normativ și conlucrarea între membrii clusterului mai necesită eforturi considerabile. Respectiv, din motivul că clusterele nu pot fi înregistrate cu statut de persoană juridică la Agenția de Servicii Publice, membrii clusterelor, nu conștientizează pe deplin rolul lor în această structură și obligațiile pe care și le asumă. Din cauza acestei lacune, realmente beneficiază de suport financiar doar entitățile economice, în funcție de aportul propriu și grantul pe care îl obține. Ca rezultat se omite facilitarea internă a membrilor clusterului și nu se observă o conlucrare strânsă între entitățile de producere, mediul de cercetare și autoritățile publice locale. De asemenea, din varii motive istorice și de gestiune, momentan, nu putem menționa cu certitudine că clusterele funcționează conform principilor de bază, iar membrii acestora încă nu sunt pregătiți să conlucreze eficient pentru a consolida lanțul valoric și dezvolta ecosistemul antreprenorial, fapt care impune eforturi mari atât din partea membrilor clusterelor, cât și din partea autorităților publice.

CONCLUZII

În conturarea viziunilor strategice ale întreprinderilor producătoare din Republica Moldova și valorificarea potențialelor lor avantaje competitive în rezultatul clusterizării, lanțul valoric poate deveni un instrument valoros. Esența sa, care subliniază legăturile dintre activități și costuri, precum și metodologia riguroasă de construire și utilizare a acestuia, pot aduce beneficii semnificative în managementul companiilor producătoare. Pe măsură ce întreprinderile din Moldova își vor consolida maturitatea managerială și se vor adapta mai bine mecanismelor de clusterizare, instrumentul lanțului valoric va lua amploare tot mai mare, va fi utilizat din ce în ce mai frecvent în strategiile de creare și consolidare a avantajului competitiv prin costuri pe piețele interne și internaționale, îmbunătățind eficiența, inovarea și competitivitatea, iar în final contribuind la dezvoltarea economică sustenabilă și formarea unui ecosistem durabil.

REFERINȚE

1. Biroul Național de Statistică. **(2019–2024).** *Date statistice privind evoluția indicatorilor economici din Republica Moldova*. https://www.statistica.gov.md/industrie
2. Garaz, V. **(2024).** *Reindustrializarea Republicii Moldova: Dezechilibre structurale, politici sectoriale și măsuri de sprijin*. Chișinău.
3. Guvernul Republicii Moldova. **(2013a).** *Hotărârea Guvernului nr. 952 din 27 noiembrie 2013 privind aprobarea Strategiei inovaționale a Republicii Moldova pentru perioada 2013–2020 „Inovații pentru competitivitate”*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 284–289.
4. Guvernul Republicii Moldova. **(2013b).** *Hotărârea Guvernului nr. 614 din 20 august 2013 privind aprobarea Concepției dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 187–190.
5. Guvernul Republicii Moldova. **(2014).** *Hotărârea Guvernului nr. 4 din 14 ianuarie 2014 privind aprobarea Foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17–23.
6. Guvernul Republicii Moldova. **(2019).** *Programul-cadru pe țară pentru dezvoltarea industrială incluzivă și durabilă a Republicii Moldova*. https://old.mei.gov.md/sites/default/files/unido_country_programming_rm1.pdf
7. Guvernul Republicii Moldova. **(2024a).** *Hotărârea Guvernului nr. 361 din 29 mai 2024 privind aprobarea Planului Național de dezvoltare pentru anii 2025–2027*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 247–250.

8. Guvernul Republicii Moldova. **(2024b).** *Hotărârea Guvernului nr. 280 din 17 aprilie 2024 privind aprobarea Programului Național de Dezvoltare Industrială pentru anii 2024–2028*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 238–240.
9. Leucuța, C. **(2019).** *Clusterele și specializarea inteligentă*. În *Inovarea – provocare și oportunitate pentru IMM-uri și clustere* (pp. 10–11). Constanța.
10. Programul Național de Acțiuni privind realizarea criteriilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și implementarea Acordului de Asociere RM–UE pentru anii 2023–2027. **(2023).** https://www.mf.gov.md/sites/default/files/PNA_Hot%C4%83r%C3%A2rea%20Guvernului%20829.pdf
11. Republica Moldova. **(2016).** *Legea nr. 179 din 21 iulie 2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 306–313.
12. Tornea, I. **(2016).** *Politici pentru dezvoltarea clusterelor în Moldova*. IDIS „Viitorul".
13. United Nations Development Programme. **(2024).** *Toate drumurile economice duc la clustere*. https://www.undp.org/ro/moldova/blog/toate-drumurile-economice-duc-la-clustere
14. United Nations Development Programme**.** *Profilul economic al mini-clusterului de plante medicinale și aromatice „Herbafruct"*.
15. Herbafruct Mini-Cluster. *Rapoarte de activitate ale mini-clusterului „Herbafruct"*.